

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано особливості використання інтерактивних технологій у процесі становлення особистості висококваліфікованого педагога-словесника, охарактеризовано специфіку застосування деяких інтерактивних методів навчання під час вивчення студентами-філологами синтаксису української мови.

Ключові слова: інтерактивні технології навчання, мовна особистість, фахова підготовка студентів-філологів.

В статье проанализированы особенности использования интерактивных технологий в процессе становления личности высококвалифицированного педагога-словесника, охарактеризована специфика использования интерактивных методов обучения во время изучения студентами-филологами синтаксиса украинского языка.

Ключевые слова: интерактивные технологии обучения, речевая личность, профессиональная подготовка студентов-филологов.

The peculiarities of interactive technologies use in the process of formation of a highly skilled philology teacher's personality, and the application of some interactive methods of studying syntax by the students majoring in philology are analyzed in the article.

Key words: interactive technologies of learning, linguistic personality, linguistic professional training

Реформування сучасної шкільної та вишівської освіти висуває якісно нові вимоги до фахової підготовки педагогів, зокрема вчителів-словесників, основним завданням якої є не лише виховання знавців української мови, а вмілих компетентних комунікантів зі сформованим світоглядом, світосприйняттям і світобаченням. Повною мірою реалізувати цю мету покликане особистісно зорієнтоване навчання, яке, на думку Л. О. Варзацької, своєю метою ставить «не оволодіння знаннями, уміннями, навичками, як в авторитарному типі навчання, а вільний розвиток особистості, яка у процесі пізнання зберігає свою індивідуальну неповторність, самобутність та гармонію з довкіллям» [1, с. 9]. Тому педагог повинен дбати про забезпечення екзистенційних потреб особистості вихованця: свободи і вільного вибору себе, своїх дій, учинків; самостійності й особистої відповідальності, саморозвитку і саморегуляції, самовизначення й творчості.

Особистість учителя української мови повинна бути бездоганною з погляду не лише теоретичної фахової підготовки, практичних умінь продукувати навчальні тексти, методично правильно та цілеспрямовано організовувати навчально-виховний процес, а, передусім, бути високоморальною мовною особистістю. Студента з такими якостями С. А. Омельчук називає «комунікативною особистістю», тобто людиною, «яка вільно і легко висловлює власні думки, виявляє високий рівень мовленнєвої культури, дбає про якість свого мовлення і його вдосконалення» [4, с. 1]. Мовна особистість – це людина, яка досконало володіє знаннями з української мови, вміє користуватися всіма її багатствами й виражальними засобами з урахуванням ситуації спілкування (особливостей мовленнєвого акту). Сучасна система освіти покликана сформувати таку особистість, стимулювати виховання самосвідомості й національної свідомості у студента ВНЗ.

Становлення майбутнього вчителя-словесника обов'язково передбачає володіння професійним мовленням, нормами мовленнєвої поведінки, і, на

думку Т. Д. Гнаткович, формування мовної компетентності суб'єкта навчально-виховного процесу, «тобто умінь мобілізувати знання про мову в реальній життєвій ситуації, перетворюючи їх на знання мови», що забезпечує результативність і ефективність діяльності педагога [2, с. 13].

Формування такого фахівця можливе за умов використання методів, прийомів і форм організації навчально-виховного процесу, що відповідають вимогам часу. До них віднесемо інтерактивні технології, спрямовані на постійний творчий пошук, активізацію пізнавальної діяльності суб'єктів навчальної діяльності шляхом активної взаємодії педагога і вихованців. Тому метою нашої публікації є визначення особливостей використання інтерактивних технологій у процесі фахової підготовки студентів-філологів, зокрема під час вивчення синтаксису.

Технології інтерактивного навчання досліджено у роботах О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, К. О. Баханова та ін. Історія розвитку педагогічної думки щодо форм навчання свідчить про те, що було апробовано різні способи організації навчально-виховного процесу (групове, парне, фронтальне, індивідуальне навчання тощо). Групову навчальну діяльність, яку Г. П. П'ятакова та Н. М. Заячківська розглядають як форму організації навчання в малих групах вихованців, об'єднаних загальною навчальною метою за опосередкованого керівництва педагогом і співпраці з ними [5], дослідниками розглянуто як альтернативу традиційному навчанню, за якого студент (учень) є пасивним одержувачем знань, продуктованих викладачем (учителем). В її основі – ідеї про вільний розвиток дитини Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Дж. Дьюї.

У ХХ столітті було зроблено спроби впровадити різні форми організації навчальної діяльності, зокрема белланкастерську систему, згідно з якою навчання відбувалося у великих групах під керівництвом старших учнів; бригадно-лабораторну, особливістю якої була робота в «бригадах» із обраним серед учнів «бригадиром»; Дальтон-план, в основі якого – робота учнів за визначеним планом й індивідуальними завданнями. Кожна з цих

систем мала свої недоліки: нераціональне використання часу, зниження ролі педагога, культивування нездорового суперництва серед вихованців, індивідуалізму.

Саме тому групове навчання, особливістю якого є організація навчально-виховної діяльності в освітніх закладах на засадах співробітництва між педагогом і вихованцем, дає змогу інтенсифікувати навчально-пізнавальну діяльність, сприяє саморозвиткові й самовдосконаленню, підвищенню самооцінки, вихованню серед учнів прагнення до взаємодопомоги, взаєморозуміння і співпраці. Окрім того, групова діяльність як вид організації навчання виконує мотиваційну, організаційну, навчальну, розвивальну і виховну функції.

Та все ж оптимальним шляхом формування висококваліфікованого педагога-словесника вважаємо використання у процесі навчально-пізнавальної діяльності студентів інтерактивних технологій.

Термін «інтерактивний» походить від англійського *interact* («inter» – взаємний, «act» – діяти), тобто той, що здатний до взаємодії, діалоговий. На думку О. І. Пометун та Л. В. Пироженко, інтерактивне навчання – «це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність» [6, с. 7]. Така форма організація навчально-пізнавальної діяльності передбачає активну взаємодію всіх учасників цього процесу і, на відміну від класичного навчання, зміщення акцентів на суб'єкт-суб'єктні відносини. Позитивним аспектом у такому типові організації навчально-виховного процесу є те, що він унеможливорює превалювання однієї думки над іншою (педагога чи вихованця, одного вихованця з-поміж інших), а тому виховує демократизм у стосунках між учасниками навчально-пізнавальної діяльності, повагу до позиції іншої людини. Досліджено, що рівень засвоєння навчального матеріалу за використання інтерактивних технологій теж збільшується, оскільки відбувається вплив навчання не лише на активність вихованців, а й

на їх емоції та почуття – вони підсилюють мотивацію до засвоєння навчального матеріалу.

До інтерактивних методів навчання віднесено «Мозковий штурм», «Постав на голову», «Мікрофон», «Акваріум», «Дерево рішень» та ін. Спробуємо проілюструвати специфіку використання деяких із них на прикладі вивчення майбутніми словесниками синтаксису сучасної української мови. Це зумовлено кваліфікацією синтаксису як розділу, що займає центральне місце у граматиці, а також дає змогу повною мірою виявити функціональну значущість мовних одиниць у процесі досягнення мети комунікації. Відповідно майбутній філолог повинен володіти комплексом знань про цей мовний рівень і його зв'язок з іншими з метою реалізації комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення української мови та наступності у цьому процесі.

А тому вивчення курсу «Сучасна українська літературна мова. Синтаксис» на засадах компетентнісної освіти спрямований на узагальнення відомостей про всі рівні мовної системи, бо, як зауважує М. У. Каранська, синтаксис зумовлює утворення певної морфології, а частини мови – це історично вироблені, розподілені й закріплені форми слів якогось значення в ролі певних членів речення і «морфологія обмежує своїми рамками синтаксис остільки, оскільки частини мови у якихось своїх формах закріплено вживаються у тій чи іншій синтаксичній функції» [3, с. 5]. Тісним також є зв'язок синтаксису з лексикологією, зокрема семасіологією, оскільки в процесі творення синтаксичних одиниць беруть участь не будь-які слова, а ті, на думку науковця, що валентні між собою, тобто ті, понятійні значення яких є сумісними.

Тому ефективним методом удосконалення професійних філологічних умінь і навичок вважаємо рольову гру, за якої завчасно розподілено ролі між студентами групи (один із студентів обирається викладачем, інші є вихованцями). Студент у ролі викладача готує конспект практичного заняття на тему, що відповідає навчальному планові, а також узгоджує його з

викладачем. За таких умов значно підвищується рівень теоретичної і практичної підготовки студента-філолога до семінарського заняття, оскільки він стає відповідальним не лише за свої знання, а за знання колег; а також зобов'язаний керувати навчально-виховним процесом у групі. У той же час це дає змогу виявити вміння майбутнього педагога до самоорганізації, самореалізації та самоосвіти. «Викладач» має рефлексувати на відповідність/невідповідність літературним нормам відповідей студентів, їх логічність, послідовність тощо. Цей процес не можливий без наявності у самого «педагога» таких вмінь і якостей, а також сприяє їх удосконаленню.

Варто під час одного практичного заняття дати змогу виявити свою професійну компетентність двом студентам, оскільки заняття в університеті триває 90 хвилин, що становить 2 академічні години, тому кожен із студентів практикуватиме педагогічну майстерність упродовж 45 хвилин, що відповідає тривалості шкільного уроку. Позитивним моментом також є те, що під час такого практичного заняття студент-викладач є не лише колегою своїх одногрупників, а своєрідним наставником, що сприяє самореалізації, підвищенню самовпевненості та рішучості особистості майбутнього словесника.

Якісно проведене заняття, що відповідає методичним рекомендаціям, а також таке, що виявило зацікавлення, пожвавлення інтересу до вивчення дисципліни у студентів, відповідно викликає повагу колег, бажання рівнятися на «педагога», брати з нього приклад.

Під час вивчення конструкцій із чужим мовленням результативною вважаємо роботу у парах, групах, зокрема складання і розігрування монологів, діалогів, полілогів на актуальні теми культури української мови і мовлення; а також уривків творів класиків української літератури, в яких репрезентовано невласне пряму чи вільну пряму мови (М. М. Коцюбинського, О. Т. Гончара, М. Хвильового та ін.), із подальшим аналізом запропонованих конструкцій, визначенням їх особливостей, подібності/відмінності з іншими конструкціями з чужим мовленням. Можна

також запропонувати іншим членам групи записати складені й продекларовані структури, пояснити пунктограми.

Такий метод роботи вважаємо ефективнішим, ніж просте переповідання теоретичної інформації про пряму, непряму, невласне пряму мови, а також можливістю апробації цих синтаксичних конструкцій у процесі комунікації з подальшим аналізом особливостей їх уживання у писемному мовленні.

Варто зауважити, що використання інтерактивних технологій – це дуже специфічний і кропіткий вид роботи, адже вимагає ґрунтовної підготовки і виважених підходів до організації пізнавальної діяльності студентів, оскільки не всі інтерактивні методи можна використовувати під час вивчення тієї чи іншої теми. Тому слід пам'ятати, що не можна навчальну діяльність перетворювати в ігрову, самоціль якої – експериментування різних видів інтерактивних технологій упродовж заняття. Такі методи варто комбінувати з класичним виконанням вправ із метою закріплення виучуваного матеріалу, апробації набутої компетенції в усному та писемному мовленні, підготовки до майбутньої професійної діяльності, а тому потрібно формувати фахову компетентність студентів-філологів під час розв'язання системи усних і писемних мовленнєвих завдань, розміщених у порядку наростання їхньої складності.

Актуалізація мовної освіти в Україні має на меті сформувати освіченого спеціаліста, який не лише оволодів теоретичними знаннями з рідної мови, а здатен реалізувати набуті мовленнєві уміння й навички у будь-яких життєвих ситуаціях, показувати високий рівень мовленнєвої культури (культури спілкування). Цьому процесові сприяє використання інтерактивних методів навчання, що полягають у результативній співпраці між викладачем і студентами. Організація навчально-пізнавальної діяльності на засадах демократизму сприяє розвитку студента на професійному та особистісному рівнях, а також набуттю досвіду та фаховому зростанню.

Питання використання інтерактивних технологій в системі філологічної освіти потребує подальшого дослідження, оскільки вважаємо їх ефективним методом формування у студентів-філологів мовнокомунікативної компетентності – невід’ємної складової особистості висококваліфікованого фахівця сфери освіти.

Література

1. Варзацька Л. Дидактичні цілі, типи, структура уроків рідної мови і мовлення // Дивослово. – № 6. – 2011. – С. 9–15.
2. Гнаткович Т. Синтаксичні вправи в системі формування мовної компетентності школярів / Т. Гнаткович // Дивослово. – 2010. – № 6. – С. 13–18.
3. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : Навч. посібник / М. У. Каранська. – К. : Либідь, 1995. – 321 с.
4. Омельчук С. А. Формування мовленнєво-комунікативних умінь учнів основної школи на завершальному етапі вивчення синтаксису [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / С. А. Омельчук. – Київ, 2003. – 21 с.
5. П’ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі / Г. П. П’ятакова, Н. М. Заячківська [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://tourlib.net/books_others/pedtehnol3.htm.
6. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pedagogika.ucoz.ua/knygy/Suchasnyj_urok.pdf.